

BESZÉLGETÉS CSOMA SÁNDORRAL

Lefelé a gyászhegyről

SOÓS TAMÁS DÉNES

A MAGASSÁGOK ÉS MÉLYSÉGEK NEM ERŐSS ZSOLT HOLLYWOODI HEGYMÁSZÓ-FILMJE, HANEM STERCZER HILDA KATARTIKUS GYÁSZDRÁMÁJA.

A *Magasságok és mélységek* a Nemzeti Filmintézet támogatásával a JUNO11 Pictures gyártásában, valamint a SPARKS Camera & Lighting koprodukciójában készült. Producerei Sümeghy Claudia és Topolánszky Tamás Yvan. A főszerepben az erdélyi származású Pál Emőke látható, míg Erőss Zsoltot a Nemzeti Színház színésze, Trill Zsolt alakítja. A film szeptember 22-étől látható a hazai mozikban.

• *Sokáig Erőss Zsolt (1968-2013) életéről tervezél filmet forgatni. Miért döntöttél úgy, hogy inkább a feleségét, Sterczer Hildát helyezed a középpontba?*

Mindig izgalmasnak találtam a hegy-mászók életét, de nem találtam meg azt a perspektívát, amelyből jól be lehetne mutatni Zsolt kitarását, szenvedélyét, amire én filmkészítőként nagyon felnéztem. Mindig is szerettem túrázni, és egy korábbi inkubátoros kudarcom után elmentem a Himalájába is egy hátizsákos nepáli túrára, amin kicsivel az Everest alaptáborra fölé jutottunk el. Amikor először megpillantottam az óriási hegyeket, beszívtam a tiszta levegőt, és átéltem azt a csöndet, nyugalmat, úgy éreztem, mintha hazatértem volna. Ott vált biztossá számomra, hogy erről a témáról akarok forgatni, de akkor még klasszikus hőseposzban gondolkodtam, amelyben Zsolt sikeres hegyászoként balesetet szenved, levágják a lábát, de aztán talpra áll, és protézissel is megmássza a nyolcezeres csúcsokat. Ez még inkább egy hollywoodi film dramaturgiája volt, és sokáig kerestem, hogyan lehetne izgalmasabb, járatlanabb utat találni a történet elmeséléséhez. Ekkor történt, hogy édesanyámnál rákot diagnosztizáltak, és ahogy vittem őt a sugárkezelésekre, láttam, ahogy lefogy és tűnik el a mosoly

az arcáról. Anyukám mindig jókedvű volt, és soha nem láttam betegnek, úgyhogy ez egy sokkoló élmény volt. Védekezési mechanizmusként elkezdtem foglalkozni a gyász gondolatával, és bár anyukám szerencsére meggyógyult, alkotóként továbbra is izgatott a téma. Amikor anyukám megvette nekem Hilda interjúkötetét, *A Hópárduc feleségét*, akkor megvilágosodtam, hogy ami engem érdekel, vagyis a hegyezés, Erőss Zsolt, és a gyász, az Hilda történetében ér össze.

• *Mivel győzted meg Hildát, hogy kötélnak álljon?*

Nem vagyok hívó, se ezoterikus alkat, de volt egy csodaszámbe menő találkozásunk egy szupermarketben. Lementem bevásárolni, és éppen a barátaimnak meséltem a filmtervemről, amikor egyszer csak ott állt előttem Hilda a 11. kerületben, akiről a könyvből is tudtam, hogy Mogyoródon lakik. Bemutatkoztam, és elmondtam, hogy szeretnék az életének ezen részéről filmet készíteni, mire ő elárulta, hogy több stáb is megkereste már, de a korábbi filmtervek megközelítése nem tetszett neki. Mindegyik Zsolt halálát helyezte volna a középpontba, és mivel ő hamisnak érzi a hegyászó filmek többségét, mert nem ábrázolják pontosan, milyen is valójában fent lenni olyan magasban, nem akarta, hogy Zsolt tragédiájáról egy nevenséges film készüljön. Azt is szerette volna, ha Zsoltra nem mint a halott hegyászóra emlékeznek, hanem a természetszeretetére, a kitarására, a bátorságára, a céltudatosságára, ami jellemezte őt. Hilda úgy meséli, hogy megtetszett neki az az érzékenység és kíváncsiság, amivel a történetéhez közelítettem, így aztán több alkalommal átbeszéltük ezt az időszakot, majd megírtam egy treatmentet, amit aztán Szántó Fanni dramaturggal fejlesztettünk, aki a forga-

tókönyv megírásában is sokat segített, a konzulensünkkel, Zabezsinszkij Évával egyetemben.

• *Hildát mennyire vontad be a forgatókönyvírásba?*

Ha olyan életrajzi filmet készít egy rendező, amelynek még élnek a szereplői, attól fél, hogy majd folyamatosan beleszólnak és a legjobb arcukat akarják mutatni, imidzsfilmmé silányítva az alkotást. Már az elején mondtam Hildának, hogy én hús-vér, háromdimenziós, esendő embereket szeretnék ábrázolni, és nem itélkezni, hanem empatizálni velük. Ő ebben hál' istennek partner volt, olyannyira, hogy még a pszichológusával, Tapolyai Emőkével is összekötött, aki Hilda legmélyebb, esetenként gyarló érzéseit és gondolatait is megosztotta velem, amelyek természetesen bukkannak fel ilyenkor az emberben, és ezeket is be tudtuk építeni a filmbe.

• *Éreztem egy olyan szándékot, hogy korrigáljátok azt az igazságtalan képet, ami Hildáról annak idején kialakult a médiában. A film arról is szól, hogy mindenki a maga módján gyászol, ugyanakkor erős társadalmi elvárások is tapadnak ehhez a folyamathoz, különösen a nők esetében. Hilda azt szokta mondani, hogy a média vért és könnyeket várt, de Zsolt a vért, ő pedig a könnyeket nem volt hajlandó megadni a riportereknek, akik gyakran nem tudtak mit kezdeni az ő racionális, higgadt viselkedésével.*

A Hópárduc feleségében is fontos szerep jut annak az időszaknak, amikor Zsolt a lábamputációja után celebbé válik, folyamatosan előadásokra és interjúkra jár, és egyre kevesebbet tud otthon lenni. Már ekkor megbontja a családi békét a média nyomulása, ami tovább fokozódik, amikor Zsolt eltűnik a hegyen. Mivel Zsolt beszámolt az életének egészen intim pillanatairól is – egy filmes stáb végigkövette az amputációját –, és mivel Hildában nagy megfelelési kényszer volt Zsolt szellemi öröksége iránt, úgy érezte, hogy neki is minden felkérését el kell fogadnia. Igen ám, de közben elfeledkezett arról, hogy neki mire van szüksége ahhoz, hogy gyászolni tudjon és képes legyen elengedni a férjét. A médiaszeplések során azt várták tőle, hogy megsirassa Zsoltot, mert a sajtó számára sokkal izgalmasabb egy megtörtő özvegy látványa, mint egy erős nőé, aki mindent nagyon racionálisan és pragmatikusan elmond. Egy idő után sportot űztek abból, hogy könnyeket csaljanak a szemé-

be, de ő védekezési mechanizmusként, illetve daczból se akarta ezt megadni nekik. Ennek egyik csúcspontja a könyvben, amikor Hajdu Péter *Frizbi* című műsorába hívják el Hildát, ahol még Zsolt utolsó levelét is felolvastatják vele.

• *Ez a filmnek is az egyik csúcspontja.*

Hilda ezután döntötte el, hogy kevesebb interjút fog adni, és a pszichológusa is arra ösztönözte, hogy nem kell minden médiaszereplést elvállalnia, és minden kopjafaavatásra elmennie, mert joga van megszabnia, hogy hogyan gyászol, és mit akar elmondani a közvéleménynek. Hilda sokáig Zsolt életének egyfajta gondozója volt, az előadásait, programjait egyengette. Ilyenkor az ember könnyen elveszíti a saját identitását, mert a másik identitásának a részévé válik, és ha ez az ember eltűnik az életéből, akkor először nem tudja, hogy ő valójában kicsoda. Hilda útja a megfelelési kényszerből az identitása megtalálásáig a filmnek is központi témája.

• *Trill Zsolt egyértelmű választásnak tűnik Zsolt szerepére, Hildára viszont a filmfőszerepet eddig nem játszó Pál Emőkét választottad, aki Hilda szikárságát, talpraesettőségét, ugyanakkor a mélyben zubogó fájdalomt is érzékletesen játssza el. Miből tudtad, hogy megvan benne ez az alakítás?*

Én elsősorban arcokat keresek a filmjeimbe, akik szavak nélkül is megszólalnak, akikben olyan titok lappang, ami már egy állóképből is kisugárzik. Ez az ún. filmes arc. Emőkének is ilyen arca van, ami még sok-sok évvel ezelőtt, Fazekas Györgyi *Saudade* című rövidfilmjében beégett a retinámba. Eröss Zsolt esetében, akinek az emberek ismerik az arcát, fontos volt a vizuális egyezés – olyannyira, hogy Trill Zsolt szakállát pont olyan méretűre vágtuk és olyanra színeztük, amilyen Eröss Zsolté volt –, de Hilda esetében nem akartam a fizikai hasonlósággal korlátozni a szereplőválasztást. Olyan színésznőt kerestem, aki az arcában is képes hordozni azt a keménységet, a szikár hegymászói pragmatikusságot, ugyanakkor a gyengédséget és érzelemtelítettséget, ami Hildát jellemzi. Szerettem arcokra írni a forgatókönyvet, ezért még a treatment készítésekor megkértem Emőkét, hadd készítsen róla pár fotót, és utána már megse néztem mást a szerepre, mert a fotó, amit beállítottam a laptopom háttérképének, és a rövid castingjaink alapján már nem is tudtam mással elképzelni a filmet.

• *Mintha a film képi világa is Hilda személyiségének kettősségét tükrözné.*

Ez egy egyszemélyes dráma, amelyben csak Hildának vannak leválasztott képei; akikkel beszélget, azokat az ő ansnittjében mutatjuk, belekényszerítve így a nézőt, hogy az ő szemén keresztül lássa a történetet. Mivel egy kifejezetten megosztó karaktert követünk, úgy éreztem, szükség van erre a vizuális megoldásra, hogy a néző empatizáljon vele. További vizuális koncepciónk volt Tóth Levente operatőrrel a múlt és a jelen síkjának megkülönböztetése, hogy a jelen egy kézi kamerás, zaklatottabb, a szereplővel együtt lélegző hatást keltsen, míg a flashback-jeleneteknek nagyobb látószögű objektívokkal és a kamerát különféle eszközökkel mozgatva igyekeztünk úszó, álomszerű, picit stilizált érzetet kölcsönözni. Ugyanilyen fontos szerepe volt annak is, hogy a filmben végig változik a képarány. Zsolt balesetétől elkezdi szűkülni a 16:9-es képarány, és ahogy Hilda bezárkózik a gyászába, úgy a kép is 1:1-es arányba, azaz egy négyzetbe záródik, majd az érzelmi csúcspont után, amikor Hilda elindul a gyászfeldolgozás útján, elkezdi szép lassan újra kitágulni a vászon, és kinyílni a világ is.

• *Bátor rendezői döntés.*

Hajdu Szabolcs mondta nekünk sokszor az egyetemen, hogy csak úgy érdemes filmet készíteni, ha valami bátor dolgot belerakunk. Ha bátoratlanul megcsináljuk azt, amit már megcsináltak

Csoma Sándor:
Magasságok és mélységek
(Trill Zsolt és Pál Emőke)

előttünk, akkor annak a filmnek nincs értelme. Ha viszont egy mérész döntésbe belebukunk, akkor nincs rossz érzésem, mert legalább megpróbáltunk valami újat létrehozni. Nyilván vannak ennek

a döntésnek filmtörténeti előzményei, de olyan filmről nem tudok, amelyben végig változik a képarány. Ez izgalmas megoldásnak tűnt, de nagy nehézségeket okozott a film forgatása során, mert a vágásnál nem lehetett jeleneteket rakosgatni ide-oda a filmen belül, hiszen már a felvételkor úgy komponáltuk a képeket, hogy tudtuk, mekkora képkivágás lesz a jelenetben.

• *Voltak más referenciáitok is a filmhez?*

Inkább úgy mondanám, hogy vannak filmek, amelyeknek az ízlését a magunkénak valljuk. Enyedi Ildikó osztályába jártam, az ő ízlésvilága szükségszerűen hatott rám, így a *Testről és lélekről*, de a *Felkészülés meghatározatlan ideig tartó együttlétre* is fontos referenciánk volt. Témájából fakadóan hatott ránk *A régi város*, a *Jackie* és a *Kísértettörténet*, és fura módon még az *Easttowni rejtélyek* című sorozat is, amely a befejezéshez adott inspirációt. A *Jackie*-ben és a *Kísértettörténet*-ben is azt szerettük, hogy nem explicit módon, nem az arcon vagy egy tekintetben mutatja a fájdalmat, hanem mondjuk egy háton, amikor Jackie zuhanyozik, és csorog le a hátán a férje vére, vagy a *Kísértettörténet*-ben Rooney Mara egy totálban rosszulléti eszi magát almás pitével. Távolságtartóan mutat be egy katartikus pillanatot, és mi is erre a hatásra törekedtünk. •